

УДК 930.2. 94(477) «1919»

Пархоменко Владислав Анатолійович

(Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна)

ЄВРЕЙСЬКІ ФОРМУВАННЯ У СКЛАДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЗУНР У 1919 р. В МЕМУАРНИХ СВДЧЕННЯХ

Малодослідженим питанням вітчизняної історіографії доби Української революції 1917-1921 рр. залишається проблема участі національних формувань, зокрема єврейських, у складі української армії.

Із сучасних досліджень, взагалі присвячених військовому єврейському руху доби Української революції, необхідно відзначити ґрунтовну працю В. Гриневич та Л. Гриневич, в якій висвітлюється цей процес у Київському воєнному окрузі у 1917 – на початку 1918 р. [1]. На Півдні України протягом 1917 р. також формувалися єврейські національні підрозділи. Центром стала Одеса, в якій для захисту населення від грабунків та погромів у грудні 1917 р. створена єврейська бойова дружина, у складі спочатку 50 осіб, під командуванням прапорщика М. Дашевського. Проте її чисельність швидко зростала [2]. Місцева преса із вдячністю згадувала і про регулярний військовий підрозділ - 1-й Єврейський піхотний батальйон, який після уходу більшовиків, на початку березня 1918 р., взяв під свою охорону найважливіші об'єкти міста [3].

У Миколаєві навесні 1917 р. з'явився союз євреїв-воїнів. У грудні тут вже оформилася Військова сїонїстська організація, що об'єднала офіцерів, солдатів,

лікарів та сестер милосердя місцевого гарнізону, під керівництвом Асушкіна, Штейгера, Шнайдера та ін. [4]. Сформована миколаївська бойова єврейська дружина, у березні 1918 р., брала участь у роззброєнні червоногвардійців напередодні вступу німецько-австрійських військ до міста.

Безпосередньо про бойову діяльність єврейських формувань в армії УНР, інформації обмаль. В історіографії це пов'язують із хвилею погромних явищ в Наддніпрянській Україні влітку-восени 1919 р. Директорія УНР, що наприкінці 1918 р. делегувала владу на місцях повстанським отаманам, фактично на мала важелів впливу на них. І отамани, на свій власний розсуд, боролися в регіонах із «більшовизмом», що часто призводило до погромів єврейського населення. Директорія всіяко намагалася з цим боротися, але реально вплинути на їх місцевих організаторів не могла.

У своїх спогадах П. Христюк наводить текст наказу С. Петлюри, від 26 серпня 1919 р., про суворе покарання осіб причетних до погромів. В наказі був заклик: «Виступайте зі зброєю проти справжнього ворога і пам'ятайте, що наше чисте діло вимагає і чистих рук» [5, с. 168]. За вчинення погромів у Городку та Смотричі українським військом розстріляно 24 злочинця. Проте отаманів Біденка, Палієнка, Козир-Зірку, Директорія покарати не спромоглася. Постраждалому єврейському населенню в липні 1919 р., урядом УНР видано компенсації у 11 млн 460 тисяч грн., у жовтні - 20 млн грн. [5, с. 168].

В збройних силах ЗУНР подібних погромних настроїв не спостерігалось. І сучасники залишили нам мемуарні свідчення про єврейські військові формування у складі Галицької армії. Так, Стефан Гайдучок та Володимир Михайлів розповідають про Кінно-кулеметну сотню, сформовану наполовину з вояків-євреїв при 4-й Золочівській бригаді Галицької армії у травні 1919 р. У цій сотні було 8 кулеметів на двоколках, що робило її під час бою дуже мобільним вогневим підрозділом. Сотня мала свою музикантську команду, що переважно грала на скрипках - інструменті притаманному саме євреям [6]. Цим підрозділом командував Саул (Сальцьо) Роттенберг (з листопаду 1918 р. служив у війську ЗУНР), який за свідченням В. Михайліва виявився хоробрим

командиром, його сотня відзначилася, після переходу р. Збруч, в Наддніпрянській Україні в боях з більшовиками під Коростенем. Прикриваючи відхід війська, 4 вересня, знявши з тачанок свої 8 кулеметів, сотня Роттенберга шаленим вогнем стримала наступ підрозділів 2-го радянського Богунського полку. І лише під перехресним вогнем двох ворожих бронепотягів, почала відступати. Сам С. Роттенберг зазнав важкого поранення в голову, був відправлений до лазарету і ймовірно вже там помер [7]. Сотню після великих втрат було розформовано.

Мемуарні свідчення маємо також про Єврейський бойовий («пробоевий», тобто ударний) курінь 1-го Галицького корпусу ЗУНР. Після звільнення, у червні 1919 р., українським військом Тернополя від поляків, командир місцевої єврейської міліції Соломон Ляйнберг запропонував сформувати єврейську військову частину (необхідно відзначити, що в умовах розпаду Австро-Угорської імперії, восени 1918 р., в багатьох містах сформовані загони єврейської самооборони чи міліції). Командування корпусу погодилось на пропозицію С. Ляйнберга, проте у складі єврейського куреня був також і український підрозділ під командуванням поручика П. Вовка. Останній у спогадах згадував, що офіцерський склад куреня майже увесь єврейський – це були колишні військовослужбовці австро-угорської армії. Серед рядового складу переважали українці [8]. Курінь відзначився у боях з поляками за Тернопіль, пізніше – в Наддніпрянській Україні воював з радянськими військами під Проскуровом, Вінницею, Бердичевом. У Бердичеві з місцевого населення курінь поповнився добровольцями. За даними дослідника М. Ковальчука станом на 5 жовтня 1919 р. у підрозділі було стройових: 31 офіцер та 91 стрілець і 226 нестройових вояків. На озброєнні – 169 гвинтівок, 4 гармати та 2 кулемети [9, с. 525]. А вже 10 жовтня курінь в документі названо «Тернопільським» із таким же особовим складом [9, с. 527]. В умовах епідемії тифу та подальшої реорганізації Галицької армії, цей курінь теж припинив існування.

У спогадах згадується невеличкий єврейський підрозділ, сформований із добровольців, на початку липня 1919 р., у 11-й бригаді Галицької армії, що налічував 70 осіб, переважно нестройових. Щодо подальшої долі цього загону, то у спогадах інформація різниться. За одними даними під час бою, 18 липня, у Рогатина поляки розгромили його [10]. За іншими, саме українське командування запропонувало євреям залишити армію, що відступала на схід, і тихенько розійтись по домівках, аби уникнути подальших репресій з боку поляків [11, с. 104].

Таким чином, мемуарних свідчень про єврейські військові формування у складі збройних сил ЗУНР не багато, а наявна в них інформація доволі уривчаста. Проте і наведені факти засвідчують, що на відмінну від Дієвої армії УНР, в Галицькій армії існували окремі єврейські формування, що брали участь у бойових діях проти поляків та більшовиків влітку-восени 1919 р.

Література та джерела:

1. Гриневич В., Гриневич Л. Національне військове питання в діяльності союзу євреїв-воїнів Київського Військового Округу (липень 1917-січень 1918 рр.). - Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2001.- 150 с.
2. Одесский листок. – 1917. – 5 декабря.
3. Дивись: Одесский листок. – 1918. – 15 марта, 16 марта.
4. Известия Николаевского Совета рабочих и военных депутатов. – 1917. – 24 декабря.
5. Христюк П. Записки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. – К.: Академкнига, 2011. – Т. 4. – 192 с.
6. Гайдучок С. Кінна скорострільна сотня // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1930. – Ч.2. – С.16.
7. Михайлів В. Сальцьо Ротенберг // Український Скиталець. – 1922. – Ч. 12. – С. 7.
8. Вовк П. Пояснення // Український Скиталець. – 1921. – Ч. 5. – С. 23.

9. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. – К.: Темпора, 2006. – 576 с.
10. Г.Г. Бій 11 бригади УГА під Черчем // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1931. – Ч.11. – С.19.
11. Сулетицький С. 1-ий Побоевий Гуцульський Курінь // Українська Галицька Армія: у 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. – Вінніпег: Вид-во Д. Микитюка, 1960. – Т.2. – С.99–110.

В.А. Пархоменко

***ЄВРЕЙСЬКІ ФОРМУВАННЯ У СКЛАДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЗУНР У
1919 р. В МЕМУАРНИХ СВІДЧЕННЯХ***

Анотація. У статті, на підставі мемуарної літератури, висвітлюється участь єврейських збройних формувань у складі Галицької армії влітку-восени 1919 року.

Ключові слова: мемуари, єврейські військові формування, ЗУНР, Українська революція 1917-1921 рр.

В.А. Пархоменко

***ЕВРЕЙСКИЕ ФОРМИРОВАНИЯ В СОСТАВЕ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ
ЗУНР В 1919 г. В МЕМУАРНЫХ СВИДЕТЕЛЬСТВАХ***

Аннотация. В статье, на основании мемуарной литературы, освещается участие еврейских вооруженных формирований в составе Галицкой армии, летом – осенью в 1919 году.

Ключевые слова: мемуары, еврейские военные формирования, ЗУНР, Украинская революция 1917-1921 гг.

V.A. Parkhomenko

***JEWISH ARMED FORMATIONS IN STRUCTURE OF THE ARMED
FORCES OF WUPR IN 1919 YEAR IN MEMOIR TESTIMONIES***

Abstract. The article highlights the participation of the Jewish armed formations in the Galician army during summer-autumn of 1919 year on basis of memoir literature.

Key words: *memoirs, Jewish soldiery forming, WUPR (West Ukrainian People Republic), Ukrainian revolution of 1917–1921 years.*

